

SEÇİM SLOGANLARININ BOŞLUĞU VE SİYASİ YAPILANMAMIZIN İÇYÜZÜ

Tolga Yarman, Prof. Dr.

10 Nisan 1999

Ne olur kimse alınmasın, ama, seçim sloganlarını oldukça “anlamsız” buluyorum. Hemen herkes, 19 Nisan sabahından itibaren, neredeyse derhal, işsizliğin biteceğini, tencerelerin kaynayacağını, enflasyonun düşeceğini, ücretlerin artacağını, hastane kuyruklarının önünün alınacağını, çetelerin kökünün kazınacağını, sağlık-eğitim-kent hizmetlerinin aksatılmadan ve iyileştirilerek yürütüleceğini (sanki daha önce değerli partilerimizin ve bunların birbirinden değerli önderlerinin hiçbiri ortada yokmuş da, bu önderler hatta, daha önceleri hiç görev üstlenmemişler de, bir bakıma çiçeği burnunda, yeni olarak siyasete atılıyorlarmış gibi), söylüyor.

İşsizlik sahiden bitirilebilecekse, nasıl bitecek, bunu belirtmenin sanki bir anlamı yok! İşsizlik, “sloganda” öyle bir bitiyor ki, sanki, maksat hasıl olup, işsizlik bitecek diyerek göreve talip olanlar, göreve geldikten sonra, hiç bitmese, pek mühim değil!

Başta sessiz çoğunluk, hemen hepimiz; kimi siyasi hedeflere sempati duyuyor olarak kilitlensek de; kuzu kuzu, önümüz sıra tren gibi geçen, oylarımızla el salladığımız, adayları çoğunlukla bir yerlerde belirlenip “zenbille” sandıklarımızın yanı başına indirilen seçime, birbirinden umut verici ama boş sloganlarının hipnozunda, bakakalmakla yetiniyoruz.

Kimler oysa, şu kimi siyasi hedeflere nasıl kilitleniyor, yani ülkemizde siyasi yapılanma nasıl gerçekleşiyor? Cevabını partilerimizin de çok fazla bilmediklerini sandığımız bu soruna, hem siyaset gözlemlerimiz, hem de yeni olarak tamamladığımız bir araştırma uzantısında eğilmek istegindeyiz.

Bir defa hemen şunu belirtmeliyim ki, “sağ-sol”dan ibaret bir tasnif bizim siyaset yapılanmamız itibariyle fevkalde yavan. Böyle bir çerçevede, bilhassa da kimi bilimcilerimizin, ANAP, DYP, MHP, BBP, hatta FP’sini aynı bir “sağ kefeye”, CHP ve DSP’yi aynı bir “sol kefeye” koymalarını yadırgıyor, bunu ayrıca düşünce tembelliğinde, hatta ehliyetsizliğinde bir yaklaşım olarak değerlendiriyor, ayıplıyorum.

Ülkemizde, “Marksist” anlamda bir “emek-sermaye” ayrışması hiç yok değil. Siyasi anatomimiz, yani partilerimizin yapılanması buradan hiç kök almıyor değil. Ama siyasi yapılanmamızın kökeninde sadece ve sadece “emek” ve “sermaye” öğeleri bulunmuyor. Batı’da meydana gelmiş siyasi yapılanmadan, bu nedenle oldukça farklı bir siyasi yapılanma ülkemizde boy atıyor.

Bunun derindeki sebebi, ülkemizde, “sanayileşme” ve “kentleşme” arasındaki münasebetin Batı’dakinden çok farklı çalışması. Batı’da “sanayileşme, kentleşmenin yegane motoru”. Başka bir deyişle, Batı’da sanayileşme ile birlikte, insanlar kırsal kesimden kentlere cezbediliyorlar. Kentlere gelenler sanayi tarafından istihdam

ediliyor, emekleştiriliyorlar. Böylelikle “fabrikaları kuranlar” ile, “bunların çalıştırdıkları”, “emek” ve “sermaye” olarak çatışıyor ve ayrışıyorlar.

Bizde, dediğim gibi bu hiç yok değil. Ama bunun yanı sıra pek çok başka devinim de mevcut. Bir defa işte, kentler “cazibe merkezi”; kırsal kesimden insanlarımızı çekiyor. Diğer bir yandan “kırsal kesim” (tarım alanlarının yetmezliği, geçim sıkıntısı, daha iyi yaşam koşullarına duyulan özlem, terör gibi), birbirinden değişik pek çok sebepten dolayı, oradaki insanlarımızı itiyor. Ne var ki kentlere, çok zalim bir hayatın pençesinde olarak gelenler, buralardaki sanayi odakları tarafından tamamen istihdam edilemiyor. Hatta önemli bir ölçüde, deyimin tam anlamıyla, “sokakta kalıyor”! Güvencesiz, günü birlik, ayakta kalma mücadelesi içinde yaşamaya çabalıyor.

Soyutta yinelersem, bizde işte (Batı’dakinden iyice farklı olarak), “sanayileşme kentleşmenin yegane motoru değil”; çarpıcı şekilde buna bağlı olarak, geniş bir toplum kesitimiz açısından, adeta bir “sosyal afet” yaşıyoruz.

Şu var ki, kapıldıkları zalim hayatın pençesindeki insanlarımız (çoğumuzun, olmamasını beklediğimiz için kınadığımız, ancak gerçekte anlamak durumunda olduğumuz bir biçimde), ama “memleketçilik” yaparak, ama “mezhepsel” ya da “etnik dayanışmalar” geliştirerek, öz savunma refleksleriyle, öyle ya da böyle, siyasete ağırlıklarını koyuyorlar.

Buradan, galiba derinlemesine çok kimsenin farkında olmadığı, ülkemize çok özgü boyutlarda yaşanan, “kentlere önden gelenler” ile “arkadan gelenlerin”, kabuk kabuk kümeleşip biteviye ayrışmalarını içeren bir siyasi yapılanma ortaya çıkıyor.

Kimilerinin vukufsuzca, “orta sağ” - “orta sol” diye algılayıp, “bunlar niye birleşmiyorlar” dediği, siyasi sahnedeki partilerimiz gerçekte, ayrı ayrı, bu sosyal kabuklardan besleniyorlar.

Biz bu süreci, belirgin olarak 1960’lardan beri yaşıyoruz. O zamanlar, başta İstanbul, büyük kentlere Karadenizliler gelmeye başlıyor. Biraz biraz da Doğulular...

Bu çerçevede, en önce “kentlerdeki yerleşikler” ile “Karadenizliler” ayrışmaya başlıyor. Karadenizliler, kentlerdeki yerleşiklere karşıt olarak, buralardaki dar gelirlilerden destek buluyorlar; Doğulular’dan da... Karaoğlan’ın “Toprak işleyenin, su kullananın”, “Ne ezen ne ezilen, hakça bir düzen” sloganlarında simgelenen, ayrıca aydın hareketiyle rüzgarlanan “demokratik sol yükseliş”, işte buradan beslenip güçleniyor.

Göç hareketinin ivmelenmesi ile, Doğulular akın akın kentlere geliyor. İlginç bir süreç boy atıyor. Bir yandan kentlere intikal etmiş olanlar, yerleşikleşme çabasında oluyorlar; diğer bir yandan yeni gelenler kentlerin varoşlarında, birbirlerinin üzerine, biteviye yığılıyorlar. Önden gelenler arkadan gelenleri, zaten kendilerine pek nefes aldirtmayan daracık “geçim alanlarından” kentin dışarısına doğru itiyor; sonradan gelip, gitgide daha uzaklardaki varoşlara yığılanlar, kendilerine “geçim alanları” oluşturmak üzere, kent merkezlerine sokulmaya çaba sarfederken, önlerindeki, yaşam mücadelesi verdikleri alanlarda, itip kakıp sıkıştırıyorlar.

Bu çerçevede, kentlere en önceleri gelmiş Karadenizliler’le sonradan gelmiş Karadenizliler ayrışıkları gibi, önden gelmiş Karadenizliler’le bunların arkasından gelmiş Doğulular, bir süre önce gelmiş Doğulular’la daha sonra gelen Doğulular, ilk bakışta belli belirsiz olsa da, aslında kabuk kabuk kümeleşip, çatışıyor ve siyaseten ayrışıyorlar.

Bu o kadar böyle ki, bir bakıyorsunuz, partilerin içindeki, kimilerinin vukufsuzca “hizip” diyip geçtikleri siyasi ayrışmalar, işte buralardan kökler alıyor.

Ayrıntısıyla bilerek söylüyorum, sekiz yıl kadar önce, bakın, Ankara – İstanbul istikametinde İstanbul’a geldiğinizi düşünün, E-5 Karayolu, SHP örgütlerinin içinden geçiyormuş gibiydi (pek kimse de bunun farkında değildi)! Tuzla, Pendik, Kartal ilçelerimizde, E-5 Karayolu’nun “deniz” tarafında oturan, yani önemli ölçüde yerleşikleşmiş olan, SHP’liler (o zamanki Genel Sekreter) Sayın Baykal’ın etrafında kümeleniyorlardı; bu ilçelerde E-5 Karayolu’nun öteki tarafında, sonradan geldikleri için ancak “tepelerde” yer bulmuş olup, kente tutunmaya çabalayan SHP’liler ise (o zamanki) Genel Başkan Sayın İnönü’nün etrafında kümelenip, yaşam mücadelelerinde birincilerle ayrışıyor ve çatışıyorlardı.

Benzer durum, İstanbul’un hemen her ilçesinde olduğu gibi, bütün kıyı koridorumuzda, o arada tabiatıyla Kocaeli, Ankara gibi büyük kentlerde geçerliydi.

Bu tablo, fevkalade ilginç olarak, “ülkemizdeki genel siyasi yapılanmanın haritasını” işaret ediyor. Kentlere önden gelenlerle arkadan gelenler, esas olarak, yalnızca bir parti içinde ayrışıyor, buradaki “hizipsel hareketleri” besliyor değiller; bu daha derin bir sürecin türevidir; gerçekte, kentlere “önden gelenler” ile (bunların, ya maiyet kılmak yahut püskürtmek istediği, ancak kendilerine yaşam alanı oluşturma çabasında olup, ayrıca önden gelenlerin maiyeti olmamaya direnirken onlara baskı yapan) “arkadan gelenler”, böyle bir süreçte çeşitli partilerimizi oluşturmaktalar.

Kentlere önden gelmiş olup, öyle ya da böyle kentlileşmiş olanlara “yerleşikler” diyorum. Arkadan gelenlere genelde “göçerler” diyorum. Bu deyiimi Türkçemiz’in “geniş zamanında” olarak ifade ediyorum, çünkü özellikle Doğu’dan kentlere gelenler, malum hemen “kentli” olmuyorlar; bunun için uzun bir süre çaba sarfediyorlar.

Bir de “göçmenleri”, eski deyişle “muhacirleri” tanımlamalıyım. Bunlar kentlere Trakya’dan, Yunanistan’dan, Bulgaristan’dan, şimdilerde Balkanlar’ın öteki yörelerinden, biraz da Kafkaslar’dan gelenler. Bunları “göçerlerden” ayırıyorum. Bunun bir sebebi şu; buralardan, özellikle, evvelce gelmiş olanlar, biraz da devlet politikaları itibarıyla, iskan edildikleri, kendilerine iş imkanları oluşturulmaya özen gösterildiği için, kentlileşmeye, “Doğulu göçerlere” oranla, daha ileri evrelerden başlıyorlar.

Kestirmeden ifade edecek olursak, ülkemizdeki siyasi anatomiyi, “yerleşikler”, “göçerler” ve “göçmenlerin” oluşturdukları “dinamikler” arasındaki çekişmeler, çelişkiler, buna da bağlı olarak ayrışmalar belirliyor. Böylesi bir ayrışma, aşikar (ulusal bütünlüğümüzü zedeleyecek ölçüde) birbirinden hayli farklı gelir gruplarını, dolayısıyla da hayli farklı “yaşam rahatlıklarını” ya da tam tersi “yaşam zorluklarını” işaret etmekte.

1995 Genel Seçimi bazında yaptığımız bir araştırma gösterdi ki, deniz kentlerimizde, ANAP (yerleşikliğın bariz bir ölçüsü olan) denize en yakın sandıklarda başta gelirken, buralardan geri planlara doğru çekildikçe silikleşmekte. Deniz yakınında Refah Partisi çoğunlukla hiç görünmezken, gerilere doğru, hayatın zorlaşmasına neredeyse paralel olarak fırlamakta.

ANAP'ın karşısına (istisnalar ve örtüşmeler saklı olarak) denizden yalnızca bir parça gerideki, örneğin esnaf çarşısında, DYP çıkmakta. Bu partinin oyları da geri planlara geçildikçe düşmekte. Benzer görüntü sözğelişi Ümraniye gibi sonradan kurulmuş bir ilçemizin ana caddesi ile bunun hemen arkasındaki sokaklara dönük olarak da geçerli. ANAP, ana caddede önde; biraz arka planda DYP öne çıkabiliyor. Daha gerilere doğru ikisi de önemsizleşiyor.

Devam ediyorum. CHP (1995 itibariyle) merkezlerde pek yok gibi. Geri planlara doğru geçildikçe hafifçe tırmanıyor.

DSP (yine, 1995 itibariyle) ilginçtir, sanki çoğunlukla “göçmen dinamiklerden” besleniyor. Kentlere Batı'dan gelen göçmen dinamikler, buralara Doğu'dan gelen “göçer dinamiklerden” (bunlara oranla birazcık daha üst gelir gruplarında bulunmaktan, o arada her halde etnik farklılıklardan dolayı), ayrışıyorlar. Bu sebeple DSP Trakya'da, keza, örneğin İstanbul'da Trakyalılar'ın çoğunlukla bulunduğu ilçelerde, sözğelişi bir Bayrampaşa'da, hayli öne çıkıyor. Aynı çizgideki çok ilginç başka bir örneği; Batı'dan gelip, Bursa'nın Batısı'na yerleşmiş “göçmenlerin”; Doğu'dan gelip bu ilimizin Doğusu'nda tutunmaya çabalayan Doğulu “göçerler” ile ayrışarak, DSP'ye yönelmeleri oluşturuyor.

Bu arada, MHP'nin, “Doğulu göçerler” ile aynı kent hinterlandında, yaşam kavgasında kapışan, “hayli dar gelir gruplarındaki kent gençlerinden” beslendiğini vurgulamalıyım.

İşte bir yığın, birbirinden değişik, Türkçeleri bile (milliyetçisi, muhafazakarı, dincisi, ilericisine göre) farklılaşan sloganların, yer yer paravan, hatta bilinçsiz söylemlerin gizlediği siyasi yapılanmamızın, hızlı bir dökümü.

Neticede kötü olan şu ki, kabaca bakıldığında, Türkiye'nin Doğusu'nda olan partiler Batısı'nda yok. Batısı'nda olan partiler Doğusu'nda yok!

Türkiye kabuk kabuk ortaya çıkmış olan, bölgeleriyle, gelir gruplarıyla, etnik doku ayrışmalarıyla iyiden iyiye belirginleşmiş, çok katmanlı bir siyasi anatominin sancılarını yaşıyor; çoğumuz ise sanıyorum, iyice soyut ve anlamsız bir hayal alemindeyiz. Siyasi süreç ise; dörtte birlik oy oranlarıyla en büyük kentlerimizi yönetecek olanları, üçte birlik oy oranlarıyla üçte ikilik parlamento çoğunluklarını belirlemeyi benimsenmiş olduğuna göre; iyice piyangolaştırılmış olarak, ne yazık ki, yaşamdan önemli bir ölçüde dışarılanıp marjinalleşmiş çoğunluğun acıları pahasına, hemen neredeyse, iktidar nemasına bu sefer kimlerin konup palazlanacağına zar atan bir mekanizmaya indirgenmiş bulunuyor.